

Ebe Kadından Erkek Doktora: Sarah Daniels'in *Byrthrite* Oyununda Cadılık, Tıbbi Teknoloji ve Ataerkil Hegemonya

From Midwife to Male Doctor: Witchcraft, Medical Technology and Patriarchal Hegemony in Sarah Daniels's *Byrthrite*

Esra ÜNLÜ ÇİMEN

Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Batı, Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Çankırı, Türkiye

Bu makale, yazarın 2017 yılında, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı olarak, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü/İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında, Yrd. Doç. Dr. Zeynep Zeren Atayurt Fenge danışmanlığında hazırladığı *The Witch, The Witch of Edmonton, Vinegar Tom* ve *Byrthrite Oyunlarında Cadı İmgesinin Feminist Analizi* başlıklı yüksek lisans tezinden yeniden düzenlenerek oluşturulmuştur.

This article is produced, with rearrangements, from the author's MA thesis *The Witch, The Witch of Edmonton, Vinegar Tom* ve *Byrthrite Oyunlarında Cadı İmgesinin Feminist Analizi* written under the supervision of Assist. Prof. Dr. Zeynep Zeren Atayurt Fenge at Ankara University Graduate School of Social Sciences, Department of Western Languages and Literatures/ English Language and Literature in 2017.

Geliş Tarihi/Received: 12.08.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 05.12.2023

Yayın Tarihi/Publication Date: 28.12.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Esra ÜNLÜ ÇİMEN
E-mail: esraunlu@karatekin.edu.tr

Atıf: Ünlü Çimen, E. (2023). Ebe kadından erkek doktora: Sarah Daniels'in *Byrthrite* oyununda cadılık, tıbbi teknoloji ve ataerkil hegemonya. *Journal of Literature and Humanities*, 71, 9-17.

Cite this article as: Ünlü Çimen, E. (2023). From midwife to male doctor: Witchcraft, medical technology and patriarchal hegemony in Sarah Daniels's *Byrthrite*. *Journal of Literature and Humanities*, 71, 9-17.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Öz

Sarah Daniels'in *Byrthrite* adlı oyunu on yedinci yüzyıl İngiltere'sinde geçer. Oyunun geçtiği dönemde Avrupa'da "cadı" olarak yaftalanan kadınlar, büyü yaparak insanlara zarar vermekle itham edilirdi. Ayrıca ebeler de büyüye başvurarak bebekleri öldürdüklerine inanıldığı için sıklıkla olağan suçlular arasındaydı. Oysa ki *Byrthrite*'ta cadı olarak anılan kadınlar ataerkil baskılara karşı direnç göstermeyi amaçladıkları için suçlanırlar. Oyun, ataerkiden bağımsız olmaya çalışmak, sanat ve tarihle ilgilenmek gibi konular üzerinden kadınların uğradığı baskıları da resmeder; ancak asıl vurgu yirminci yüzyılda ortaya çıkan üreme teknolojisinin kadınlar için ne gibi korkutucu durumları beraberinde getirebileceğidir. Bu noktadan hareketle, çalışmada, ataerkil toplumlarda kadın bedenine yönelik baskının zamanla azalmadığı, teknolojik gelişmelere paralel olarak biçim değiştirdiği fikri ele alınır. Makalenin amacı, oyundaki "cadı," "cadılık," ve "ebe" kavramlarına odaklanarak, bu kavramlarla tıbbi teknoloji ve ataerkil toplumlarda kadın bedenine yönelik baskılar arasındaki paralellikleri göstermeye çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Cadı, ebe, *Byrthrite*, üreme teknolojisi

ABSTRACT

Sarah Daniels's *Byrthrite* (1986) is set in seventeenth-century England, when women were stigmatized as witches on the accusation of casting spells on innocent people. Another group who were labeled as witches were the midwives who were blamed for infanticide. However, none of the female characters engage in sorcery in the play; they are persecuted for trying to surpass patriarchal oppression. The play displays different fields, such as art and history, where women are oppressed; however, its major focus is on the reproductive technology of the twentieth century and the dystopian consequences it may bring about for women. Accordingly, it is argued in the article that oppression against women in patriarchal societies changes in accordance with technological developments. Focusing on the notions of "witch," "witchcraft," and the "midwife," the study aims to highlight the parallelisms between these notions and medical technology and manipulation of the female body in modern patriarchal societies.

Keywords: *Byrthrite*, midwife, reproductive technology, witch

Giriş

İnsanlar çok eski çağlardan bu yana büyüye ve cadılara inanmışlardır. Antik çağlarda kadın ya da erkek cinsle ilişkilendirilmeyen cadılık, Orta Çağ'a gelindiğinde Hristiyan din adamlarının bu yöndeki çabaları neticesinde kadınlarla özdeşleştirilmeye başlanmıştır. Orta Çağ ve erken modern dönemde ebelik yapan kadınlar erkek doktorun¹ alanına girdikleri gerekçesiyle cadılık suçlamalarına maruz kalmışlardır. Zamanla büyücülük ve cadılık kavramları birbirlerinden ayrılmaya başlamış ve büyücülük erkeklerle

¹ Çalışmada "doktor" ifadesi gerçek anlamıyla değil, ataerkinin temsil ettiği değerlerin taşıyıcılığını yapan, kadın bedeni üzerinde tahakküm kurmayı amaçlayan erkek doktorları kast edecek şekilde, olumsuz bir bağlamda ele alınmıştır. Bu doktorlar, kadınların bedenleri üzerinde söz sahibi olmalarını engelleyerek doğum ve üreme konularında patriarkaya hizmet etmektedirler.

ilişkilendirilirken, cadılık tamamen kadınlara atfedilen bir olgu hâlini almıştır. Stephanie Irene Spoto, büyücü ve cadı arasındaki farkı şu sözlerle açıklamıştır:

Bilginin aktarımındaki değişiklik “cadılık” ile “büyücülük” arasındaki temel bir fark gibi görünüyor; büyücünün [...] bilgisi kabul edilebilir ve daha kolay kontrol edilebilen yazılı aktarım yoluyla aktarıldı; halbuki cadının bilgisi yazılı olmayan biçimde, sözlü olarak aktarıldı, bu da onu daha az bilinebilir ve muhtemelen daha tehdit edici yapardı² (2010, s. 60).

Bu yorumdan yola çıkarak, erkeklerle ilişkilendirilen büyücülüğün kitabi bilgiye dayanması neticesinde daha makul ve takibi mümkün bir bilgi türü olarak görülmesine karşın, cadıların sahip olduğuna inanılan bilginin sözlü olarak aktarılması ve yalnızca kadınlar arasında yayılıyor olmasından dolayı erkek egemen toplumlarda tehlikeli bulunduğu sonucuna ulaşılabilir.

Orta Çağ'da cadılara duyulan bu büyük korkunun temelinde büyüü şeytana tapınmak olarak nitelendiren skolastik felsefecilerin dile getirdiği “şeytanla sözleşme” inancı vardır (Martin, 2009, s. 29). Cadıların gün doğumundan önce sabbat toplantılarında bir araya gelerek büyüler üzerinde konuştuklarına, dans ettiklerine ve şeytana kurban kestiklerine inanılırdı (Güngören, 1998, s. 78). İnancıya göre cadılar bu toplantılara gitmeden evvel “tavşan, köpek, kedi [...], fare, baykuş, karga” vb. hayvanlara dönüştürdü (Akin, 2011, s. 188).

Avrupa'da cadı avları en yoğun olarak Orta Çağ'ın sonlarıyla Yeniçağ'ın başlarında görülmüştür. Brian P. Levack'ın açıkladığı gibi, bu süreçte cadı avlarını tetikleyen faktörlerden bazıları “savaş, veba, kıtlık, kötü hasat”tı (2006, s. 182). Belirli bir bölgede bu etmenlerden birkaçının bir araya gelmesi cadı avına yol açabilirken, aynı faktörler başka bir bölgede avları tetiklemeyebilirdi; çünkü avların başlaması bölgedeki insanların içinde buldukları ruh hâli ile de ilgiliydi (s. 182). Silvia Federici'ye göre, cadı avlarının ortaya çıkış nedenlerinden biri, cadıların bebeklerini şeytana kurban ettikleri inancıydı. Bu nedenle, Federici cadı karşıtlığının sebeplerinden birinin bu dönemde ortaya çıkan ve iş gücü ihtiyacı artan kapitalist devletlerin nüfus politikası olduğunu ileri sürmüştür (2014, ss. 130-131).

Cadı avlarında suçlu bulunan kadınlar sadece bir kişinin rastgele bir ifade vererek yaptığı şahitlik üzerine yargılanmış ve işkenceye maruz kalmışlardır (Martin, 2009, ss. 59-60). Cadılık suçlamaları genellikle “erkeklerden bağımsız –dul, boşanmış ve hiç evlenmemiş– ve yerleşik normlardan sapmış – ebeler, şifacılar ve bilge olarak kabul edilen – kişiler”e yönelik olurdu (Roberts, 1995, s. 329). Suna Arslan Karaküçük'ün dile getirdiği üzere, daha çok yaşlı veya fiziksel engeli bulunan kadınların cadı olarak suçlanmasına rağmen, “genç, güzel, çekici ya da yetenekli olmak da cadılıkla suçlanma nedeni”ydi (2010, s. 56).

Kırsal bölgelerde yaşayan, çeşitli bitkiler ve yağlarla hastalara yardım etmeye çalışan, şifacı olarak tanımlanan ve “bilge kadınlar” [wise women] olarak anılan kadınlar da cadılık suçlamalarının hedefi olmuşlardır (Levack, 2006, ss. 146-147). *Cadılar, Büyücüler ve Hemşireler* başlıklı kitapta anlatıldığı gibi, “[b]üyücü yalnız başına adam öldürmeyle, yiyeceklere zehir katmayla, erkekleri cinselliğe kıskırtmakla ve kutsal değerlere küfür etmekle değil, [...] yardımcı ve iyileştirici olmasından ötürü de suçlanmıştır” (Ehrenreich & English, 1992, s. 24). Benzer şekilde, ebeler de cadılık suçlamalarına uğruyordu. Bu durumun temel nedeni ise bebek ölümlerinden mesul tutulmalarıydı; çünkü bu dönemde doğan bebeklerin beşte biri doğum esnasında ya da ilerleyen aylarda ölüyordu ve ebelerin büyü yaparak bu bebekleri öldürdüklerine inanılıyordu (Levack, 2006, s. 147). Bu nedenle, ebelere duyulan öfkenin ve onlara yönelik cadılık suçlamalarının asıl nedeninin kaybedilen işgücünden sorumlu tutulmaları olduğu düşünülebilir. Diğer bir sebepse, ebelerin mesleklerini yaparken kilise öğretmenleri yerine kendi bilgi birikimlerini esas almalarıdır. Barbara Ehrenreich ve Deirdre English'in ifade ettiği gibi, cadı-iyileştirici deneme-yanılma yöntemine güveniyor ve hastalık, hamilelik ve doğum için en uygun ilaçları bulmaya çalışıyordu. Kilise ise onların bu araştırmacı tavrına karşı çıkıyor, doğadaki her şeyi tanrı yarattığı için bunlar üzerine araştırma yapmayı anlamsız buluyordu. Oysa ki, kilisenin doğum sancısının Havva'nın günahından ötürü tanrı tarafından kadınlara ceza olarak verildiğini söylediği bir dönemde, bu kadınlar ergotunu sancıyı azaltmak için kullanıyordu. Bu bitki ve türevleri bugün de doğum sancısını hafifletmekte kullanılır (Ehrenreich & English, 1992, ss. 26-27).

Cadı avlarının yaklaşık yüzde yetmiş beşi Almanya, Fransa ve İsviçre gibi Avrupa ülkelerinde yaşanmıştır (Levack, 2006, s. 211). Haydar Akin'ın ifade ettiği üzere, İngiltere'de cadı avları nispeten daha ılımlı geçmiştir. Bu durumun nedenleri genel hukukun [Common Law] işkenceyi yasaklamış olması, diğer ülkelerde yaşanan ekonomik sorunların burada yaşanmaması, engizisyonun olmaması ve cadı avlarının daha geç ortaya çıkmasıdır (Akin, 2011, s. 255). Levack'ın söylediği gibi, İngiltere'de cadılara dair sabbat ve bebek eti yeme inancı da güçlü bir şekilde yerleşmemişti (2006, s. 218). Burada cadılar daha ziyade hastalık yaymak veya ürünlere zarar vermek vb. basit suçlarla itham ediliyordu (Martin, 2009, s. 69). I. Elizabeth döneminde yalnızca birinin ölümüne ya da yaralanmasına yol açtığı düşünülen büyüler yapanlar en ağır cezayı alırdı; bunun haricindekiler bir yıl hapis cezasına çarptırılırdı. I. James dönemindeyse uygulamalar çok daha sert bir hâle gelmiş ve cadılıkla uğraşan herkesin asılmasını gerektiren düzenlemeler yapılmıştır (Tyson, 2011, ss. 6-7).

Cadılığın İngiltere'deki gelişimini ele alırken değinilmesi gereken bir isim Baş Cadı Avcısı³ olarak tanınan Matthew Hopkins'tir. Akin'ın ifade ettiği göre, Hopkins vücutlarında yara izi, leke, ben, siğil vb. olan kadınların şeytan emaresi⁴ taşıdıklarını iddia etmiş ve her “mua-yeneden” kırk şilin alarak bu işten kazanç sağlamıştır (2011, ss. 258-259). “Almanya, İsviçre ve Fransa gibi merkez ülkelerle karşılaştırıldığında sicili temiz olan İngiltere, *Witch-Finder-General* Matthew Hopkins'in kısa süren ‘witchhunt’⁵ serüveniyle bu unvanını önemli ölçüde lekelemiştir” (Akin, 2011, s. 261).

On altıncı yüzyılla birlikte cadı avları sayıca azalmış ve Avrupa'nın farklı bölgelerinde farklı tarihlerde – örneğin, Hollanda'da on altıncı yüzyılın sonlarında, Polonya'da on sekizinci yüzyılın ortalarında– farklı gerekçelerle son bulmuştur (Levack, 2006, s. 253). İngiltere'de ise on altıncı yüzyılda cadı avlarına karşı “akılcı sesler” yükselmeye başlamıştır. Örneğin, Reginald Scot Katolik kilisesini fakir kadınları cadı olarak yaftalamakla suçlamıştır (Martin, 2009, s. 72). Aydınlanma Çağı ile birlikte akıl ve rasyonalite önem kazanmış ve insan hayatının

2 Çalışmada Türkçe çevirisi olmayan İngilizce kaynaklardan alınan alıntı ve atıfların çevirisi kaynakçada aksi gösterilmedikçe makale yazarı tarafından yapılmıştır.

3 Witch-Finder-General.

4 The devil's mark.

5 Cadı avı.

değeri vurgulanmıştır. Okuryazarlığın artmasına bağlı olarak cadılık hikâyelerine olan ilgi ve cadılara duyulan korku azalmıştır. Kısaca, eğitim seviyesinin yükselmesi aklın ve mantığın önem kazanması ve nispeten daha ılımlı hayat koşullarının ortaya çıkmasıyla beraber cadı avları zamana yayılarak bitmiştir.

İngiltere’de cadılara dair yukarıda bahsi geçen bu inanışlar gerek cadılık suçlamalarının en üst seviyeye ulaştığı on yedinci yüzyılda, gerek feminist hareketlerin ivme kazandığı yirminci yüzyılda yazılan tiyatro oyunlarına yansımıştır. On yedinci yüzyılda dönemin ünlü tiyatro yazarlarından Thomas Middleton *The Witch* (1616), William Rowley, Thomas Dekker ve John Ford *The Witch of Edmonton* (1621), Thomas Heywood ve Richard Brome *The Witches of Lancashire* (1634) adlı tiyatro oyunlarında doğrudan cadılık konusunu ele almışlardır. William Shakespeare’in *Macbeth* (1606) adlı oyunu ise esas olarak cadılıkla ilgili olmamasına karşın, bu oyunda da dönemin cadılık inanışlarını yansıtan karakterler karşımıza çıkar.

Bu oyunlardan *The Witch*’te mağarasında yardımcı perileriyle yaşayan baş cadı Hecate, kendisinden aşık etme ya da cinsel gücü yok etme gibi büyüler yapmasını isteyen oyun karakterlerine yardım eder ve olayların şekillenmesinde rol oynar (Middleton, 2007). *The Witch of Edmonton*’da Elizabeth Sawyer isimli baş karakter kimsesiz, yoksul, yaşlı ve güçsüz bir kadın olduğu için yaşadığı köyde komşularının başına gelen hayvan ölümü, ürünlerin zarar görmesi gibi durumların sorumlusu olarak görülür ve cadılıkla suçlanır (Rowley ve ark., 1999). *The Witches of Lancashire*’de cadılar, aile düzenini tehdit eden ve yok edilmesi gereken varlıklar olarak resmedilirler (Heywood & Brome, 2002). *Macbeth*’teki cadılar, gelecekte Macbeth’in kral olacağı yönünde kehanetlerde bulunarak onun bu konuda hırslanmasında ve trajik bir sona sürüklenmesinde rol oynarlar (Shakespeare, 2015). Bu örneklerden görülebileceği üzere, on yedinci yüzyılda kaleme alınan ve sahnelenen cadılıkla ilgili oyunlarda çoğunlukla cadı olarak yaftalanan kadınların büyü yaptıklarına ve bu yolla insanların hayatlarına müdahale edebilecekleri ve onlara zarar verebilecekleri inanışına yer verilmiştir.

Yirminci yüzyılda ise cadılar ve cadılık, 1970’lerde ortaya çıkan ikinci dalga feminist hareketle beraber tiyatro eserlerinde sıkça ele alınmaya başlanmıştır. Bu yıllarda kadınlar “özel olan politiktir” [the personal is political] söyleminden yola çıkarak her alanda kişisel haklarını aramaya girişmişlerdir. İkinci dalga feminizmin asıl amacı, çağlar boyu susturulmuş, kendilerine önyargıyla yaklaşmış kadınların hikâyelerini yeni baştan, kadınların perspektifinden sunmak olmuştur. Bu nedenle cadılık, bu dönemde feminist araştırmacıların, tiyatro topluluklarının ve oyun yazarlarının da ilgisini çeken bir konu olmuştur. Radikal feministler kadınların yaşadığı sorunların ataerkiden kaynaklandığını ileri sürmüş ve bu sorunların çözümü için kaynağını kadınların sahip olduklarına inandıkları ruhani güçten alan yeni bir kültür yaratmayı amaç edinmişlerdir. Cadı imgesi feminist eleştirmen ve yazarların elinde yeni bir kimlik kazanmış, Rönesans döneminde büyü yaparak insanlara zarar verdiği gerekçesiyle cadılıkla yaftalanan kadın figürüne alternatif, yeni bir cadı kimliği ortaya çıkmıştır. Bu cadı figürü, hayata kendisi yön vermeye çalışan, ataerki baskılardan kurtulmak için mücadele edebilme cesareti olan, güçlü bir kadındır.

Yirminci yüzyılda feminist konuları ele alan oyun yazarlarından Bryony Lavery’nin *Witchcraze* (1985) adlı oyununda hem temizlikçi hem büyücü olan üç oyuncu, maske takarak farklı karakterleri canlandırır (Lavery, 1991). “*Witchcraze* izleyicileri büyü[nün var olduğu] tarih öncesi dönemden, tarihin başlangıcı ve dinin doğuşuna götürür” (Griffin & Aston, 1991, s. 16). Oyunda ataerki toplumların, kapitalizmin ve mülkiyetin ortaya çıkmasının neticesinde büyücü kadınların şeytanlaştırıldıkları fikri ele alınır (Griffin & Aston, 1991, s. 16). Dönemin feminist temaları ele alan bir başka oyun yazarı April De Angelis, *Crux’ta* (1989) Orta Çağ’da “özgür ruh doktrini”ni benimseyen kadınların öyküsünü ele almıştır (De Angelis, 1991). Bu öğretinin savunucuları, tanrıyla aynı maddeden yaratıldıkları için günah işlemelerinin mümkün olmadığı fikrini savunurlardı. Tanrının herhangi bir eksiği olamayacağına göre, onlara göre mülk de bir ihtiyaç değildi. Orta Çağ Avrupası’nda bu özgür ruhçuların yaşadığı evlerden biri de kadınlara ayrılmıştı. Beklenilebileceği şekilde, insanın günahkâr olduğu fikri üzerine kurulu olan kilise bu öğretiyi reddetti ve öğretiyi benimsemiş olanlar işkenceye maruz kaldı (Angelis, 1991, s. 48). Görülebileceği gibi, Lavery ve De Angelis oyunlarında daha çok cadılığın pagan ve ruhani boyutu üzerinde durmuşlardır.

Yirminci yüzyıldaki feminist yaklaşımlar neticesinde İngiliz tiyatrosunda görülen yeni, güçlü, - her durumda başarılı olamasalar ve zaman zaman ataerkinin baskılarına boyun eğmek durumunda kalsalar ya da bedel ödeseler de - otoriteye başkaldırma gücü sergileyen cadı figürleri daha net hâliyle Caryl Churchill’in *Vinegar Tom* (1976) ve Sarah Daniels’in *Byrthrite* (1986) oyunlarında görülür. *Vinegar Tom*’da cadı olarak yaftalanan kadınlar kendi cinselliklerinin bilincinde olan ve bundan ötürü erkekleri korkutan, alternatif tıbbi tedaviler hakkındaki bilgilerini kullanarak insanlara yardım eden, kürtaj talep eden, evlenmeyi reddeden kadınlar olarak tasvir edilmişlerdir (Churchill, 1985a,b). Churchill, oyunun başındaki “Vinegar Tom” başlıklı yazısında “içinde hiç cadı olmayan ancak cadılıkla ilgili bir oyun yazmak istedim; kötülükle, histeriyle, ya da ruhun şeytan tarafından ele geçirilmesiyle ilgili değil; yoksullukla, aşağılanmayla, önyargıyla ve cadılıkla suçlanan kadınların kendilerini nasıl gördükleriyle ilgili bir oyun” (1985, s. 130) yorumuyla oyunda cadılığın büyü yapmakla ilgili bir kavram olarak ele alınmadığını vurgulamıştır. Bu oyunda kadınlar toplumsal cinsiyet normlarına karşı geldikleri için cadılıkla suçlanırlar. Benzer bir durum *Byrthrite*’ta da görülür. Bu oyunda cadılık suçlamaları, yıllarca yalnızca erkeklerin girebildiği tıp alanına kendi yöntem ve bilgileriyle dâhil olan kadınlara yönelik olmuştur.

Byrthrite’ta Üreme Teknolojilerinin Baskı Unsuru Olarak Kullanımı

Sarah Daniels’in 1980’lerde ortaya çıkan ve Louise Page, April De Angelis gibi isimlerin de dâhil olduğu kadın yazarlar kuşağının “en tartışmalı ve en başarılı temsilcisi” olduğu söylenebilir (Aston & Reinelt, 2000, s. 152). Daniels, oyunları the Royal National Theatre, the Royal Court, the Royal Shakespeare Company gibi İngiltere’nin seçkin tiyatro topluluklarıncı sahnelenmiş kanonik bir tiyatro yazarıdır (s. 152). 1980’lerin başından bu yana profesyonel olarak oyun yazarlığı yapan Daniels’in eserlerinde pornografi ve delilik temaları ile mit ve incil’den hikâyelerin keskin bir mizah dili kullanılarak yeniden yazımlarına rastlanır (Bartleet, 2002, s. 191).

Sarah Daniels, *Plays:1* kitabına yazdığı “Giriş” yazısında oyun yazarı olmayı planlamadığını (1997b, s. ix) ve feminizmle çok ilgili olmadığını, yine de oyunlarının feminizme katkı sunmuş olmasından mutluluk duyduğunu ifade etmiştir (1997b, s.xii). Yazar, her ne kadar feminizmin özel ilgi alanına girmediğini belirtmiş olsa da, oyunları çoğu zaman farklı sosyal sınıf ve yaş gruplarından kadınların hayatlarını zorlaştıran ataerki düşünce kalıpları ve yerleşik uygulamalarla mücadelelerini konu edinir. Daniels’in kadın karakterleri kendileri olabilmek ve toplumsal hayatta erkeklerle eşit muamele görebilmek adına kimi zaman aile bireyleriyle (*Ripen Our Darkness*, 1981), kimi zaman hukuk

otoriteleriyle (*Neoptide*, 1984), kimi zaman iş arkadaşlarıyla (*The Gut Girls*, 1988) karşı karşıya gelirler. Yazarın *Byrthrite* (1986) oyununda ise yirminci yüzyılda gelişme gösteren üreme teknolojisi ve bu alandaki erkek hakimiyeti, ataerkinin iş birliği yaptığı ve kadınları baskı altına alan güncel bir mücadele alanı olarak yansıtılmıştır.

Daniels, *Byrthrite* oyunu için çok fazla okuma ve araştırma yapmış, Matthew Hopkins'in cadı avı yürüttüğü Essex'teki Mistley ve Manningtree bölgelerine birkaç defa gitmiştir. Yazar burada, cadılıkla suçlanan kadınların teste tabi tutuldukları; boğulmaları durumunda masumiyetlerine, hayatta kalmaları durumundaysa suçlu olduklarına kanaat getirilen⁶ havuzun kenarında oturmuştur (Daniels, 1997b, s.xi). Daniels bu deneyimini "onun [havuzun] hâlâ orda olduğu düşüncesiyle ürperdim" (Daniels, 1997b, s. xi) sözleriyle ifade etmiştir.

Byrthrite, on yedinci yüzyıldaki cadı avlarından yola çıkarak hem o dönemde, hem de yazıldığı dönemde kadın bedeni üzerindeki ataerkin baskılara ışık tutar. Daniels'in, oyunu on yedinci yüzyılda geçiyormuş gibi kurgulaması iki dönem arasında kadınlara yönelik baskıların paralelliklerini göstermesi bakımından önemlidir. Carina Bartleet'e göre, oyun dini bir içeriğe sahiptir ve "byrthrite"⁷ kelimesi doğum yoluyla kazanacağı hakkını Jacob'a bırakan Esau'nun hikâyesine bir göndermedir (2002, s. 195). İncil'de Yaradılış kitabında (Genesis) yer alan bu hikâyeye göre, Isaac'ın ikiz oğulları Esau ve Jacob annelerinin karnındayken önce hangisinin doğacağı noktasında anlaşmazlık yaşarlar; çünkü ilk doğan çocuk varis olarak babalarından sonra ailenin yönetimini ele geçirecektir. Önce doğacak olan Esau, yiyeceğe karşılık bu hakkını kardeşine bırakarak ilk doğmanın, doğuştan elde edeceği hakkının, kendisine sağlayacağı haklardan feragat etmiş olur. Bartleet'e göre, bu anlatı oyunun iki ana teması - cadılıkla suçlanan kadınların işkence görmeleri ve yirminci yüzyılın sonlarında gelişmeye başlayan üreme teknolojisi - ile bağlantılıdır. Her iki tema da kadınların doğuştan sahip oldukları haklarını kaybetmeleri ile ilgilidir (2002, s. 195). Şöyle ki, cadılıkla yaftalanan bir kadın ölüm cezasına çarptırılacağı için yaşam hakkını kaybetmiş olacaktır. Benzer şekilde, üreme teknolojisi baskıcı toplumlarda kötü niyetler için kullanıldığında kadınların bedenleri üzerindeki haklarının yok sayılmasına neden olabilir.

Oyun Grace, Rose, Jane, Mary, Helen ve Ann gibi farklı yaş gruplarına mensup kadınların on yedinci yüzyılda, İngiliz İç Savaşı döneminde (1642–51), hangi sebeplerle tahakküm altına alınarak cadılıkla itham edildiklerini konu edinir. Bu kadınlar, erkeklerden bağımsız olmaya çalışmaları, sanat ve tarih yazımıyla ilgilenmeleri, çeşitli bitkiler hakkındaki bilgileri sayesinde hastaların tedavisine yardımcı olmaları gibi gerekçelerden ötürü baskı altındadırlar. Fakat, başlığında da ima edildiği üzere, oyunun esas vurgusu yirminci yüzyıl sonlarında üreme teknolojilerinde görülen ilerlemenin kadınlar açısından doğurabileceği tehlikelerdir. Öyle ki, Bartleet oyun hakkında "teknoloji ve kadın bedeninin gittikçe tıbbileştirilmesi yoluyla insanın üremesi kosundaki erkek [...] müdahalesinin bir sorgulaması" (2010, ss. 150-151) yorumunu yapmıştır. Sarah Daniels, oyunda üreme ve doğum kontrolüne olan devlet müdahalesini on yedinci yüzyıla ait bir konu gibi ele alarak bu meseleyi tarihselleştirir ve devletin bu alanlardaki baskıcı tavrının oyunu yazdığı dönemde de devam ettiğine dikkat çeker. Yazar, *Plays I'n* "Giriş" yazısında *Byrthrite*'i yazmaktaki amacının yanı sıra, oyunu neden on yedinci yüzyılda geçiyormuşçasına kurguladığını şu sözlerle ifade etmiştir:

Üreme teknolojisinin kadınlar için yol açabileceği [...] tehlikeleri içeren bir oyun yazmak istedim. Oyunun, on yedinci yüzyılda - iyileştirici rolünün kadınların elinden alınıp (erkek) doktora yüklendiği dönemde - geçiyor olmasının oyunda açıklanan fikirleri daha etkili hâle getireceğini düşündüm (1997, ss. xi-xii).

Bu ifadelerden hareketle, Daniels'in oyunu yazma amacının üreme teknolojisinin ulaşabileceği en son noktaya ulaşması durumunda kadınları ne gibi tehlikelerin beklediğine dikkat çekmek olduğu yorumu yapılabilir. Bunun yanı sıra, oyun geleneksel olarak kadınlarla özdeşleştirilen ebelik mesleğinin yerini ataerkinin temsilcisi olan erkek doktora bırakmasının kadınlar açısından ortaya çıkardığı sonuçları da gösterir. Önsöz'de Jalna Hanmer, üreme teknolojisinin ne olduğunu 1972 tarihli *Journal of the American Medical Association*'ın⁸ tanımından yola çıkarak şöyle ifade etmiştir:

[N]ormal yolla gerçekleşenler hariç diğer hamilelikler, rahim içerisindeki hastalıkların tedavisi, [...] nihai olarak gerçek bir insanın tüm özelliklerini taşıyan insanlar üretmek gibi çeşitli amaçlar için yumurta ve sperme müdahalede bulunulması ile ilgili her şeyi kapsar . . . [İ]lk aşama . . . yapay dölleme; [...] bir sonraki aşama [...] yapay aşılama ... gelecekte tamamen vücut dışında gerçekleşen gebelik [...] ve en son (üreme) mühendisliği denildiğinde yaygın olarak anlaşılan şey gelir, üretim - daha doğrusu, istenilen özelliklerdeki insanın biyolojik olarak imal edilmesi (akt. Hanmer, 1997, s. 331).

Bu tanımda üreme teknolojilerinin ilerlemeye ve gelişmeye son derece açık bir alan olduğu ifade edilir ve bu teknolojilerin aşama aşama varabileceği nihai noktaya dikkat çekilir. Bu nokta, yapay yöntemlerle insan üretmenin mümkün hâle gelebilmesidir. Önsöz'de Daniels'in bu tanıma yer vermesinin oyunun yazılış amacıyla doğrudan ilişkili olduğu düşünülebilir; çünkü oyunda üreme teknolojileri ile dikkat çekilmek istenen husus gelecekte bu teknolojilerin çok fazla ilerlemesi durumunda üremenin kadın bedenine ihtiyaç olmadan gerçekleşebilmesi ve bunun kadın soyunu tehlikeye atacak olmasıdır.

Byrthrite, Grace, Rose, Mary ve Helen Ann'in lohusa odasında bir aradayken, doğan bebek kız olduğu için şarkı söyleyip sevinç gösterisinde buldukları törensel bir sahneyle başlar. Kadınlar, bebeğin doğumunu kutlamak için "Doğum Şarkısı" adlı bir şarkı söylerler:

Çocuğun doğup
Sana bir kız verildiğinde
O andan itibaren git ve bütün kadınlara de ki;
Bu kızın mirası kuşaktan kuşağa geçsin
Kadınların töreni, kadınların [...] hakkı olarak
Sonsuza dek sürsün (Daniels, 1997a, s. 335).

6 "Soğuk su deneyi", Orta Çağ ve bilhassa on altıncı yüzyılda cadılıkla itham edilen kadınların gerçekten suçlu olup olmadıklarını tespit etmek için kullanılan bir yöntemdi. Bu yöntemde, suçlanan kadın çiplak bir şekilde el ve ayakları bağlı olarak derin bir suya atılırdı. Literatürdeki bir yoruma göre, kadın suya batmazsa suyun günahından ötürü onu kabul etmediğine inanılır ve cadılığı kesinleşirdi. Kadın batarsa masum olduğuna inanılır ve ayaklarındaki ipten çekilerek kurtarılırdı (Akin, 2011, ss.273-275).

7 Doğuştan kazanılan hak; doğum ritüeli.

8 *Amerikan Tabipler Birliği Dergisi*.

Şarkıda, doğum yapabilmenin sadece kadınlara özgü olduğu ve böyle kalması gerektiği vurgulanır. Bu durumu değiştirmeye çalışacak her türlü girişim kadınların doğuştan sahip oldukları haklarına ve doğum ve üreme süreçlerindeki ayrıcalıklı konumlarına bir müdahale olarak görülür. Bu hakkın kuşaklar boyu aktarılmasında sorumluluğun kadınlara düştüğü ifade edilir.

Silvia Federici *Caliban ve Cadı: Beden ve İksel Birikim* adlı kitabında devletin doğum kontrolü ve üreme konularındaki müdahalesini kapitalizm çerçevesinde incelemiş ve insanların devletin iş gücü ihtiyacını sağlayacak birer kaynak olarak kabul edilmeye başladığını ifade etmiştir. Bu dönemde aile kurumu, mülkiyetin devam ettiricisi olarak ön plana çıkmış; nüfus kayda geçirilmeye başlanmış; devlet cinsellik, üreme ve aile konularına müdahil olmaya başlamıştır. Devletin bu müdahalesi en belirgin biçimde doğum kontrolüne yönelik olmuştur. Devlet, nüfus artışını istediği seviyeye getirebilmek için kadınların kendi bedenleri üzerindeki kontrolünü kısıtlamayı hedeflemiş, bunun için de cadı avlarını kullanmıştır. Cadı avlarında kadınlar çocukları şeytana kurban etmekle suçlanmış; her türlü doğum kontrol metodu ve üreme amaçlı olmayan cinsellik kınanmıştır. On altıncı yüzyılın ortalarında Avrupa’da doğum kontrolü ve kürtaja ağır cezalar verilmeye başlanmıştır (2014, ss. 130-131). Bu bağlamda, oyun ilk sahnesinden itibaren ataerkil devletin doğum konusuna olan müdahalesinin bir eleştirisini sunar.

Hanmer Önsöz’de Claire McDonald’ın cümleleriyle yaratma ve üreme konularının kökenine değinmiş ve bu konulardaki temel inancın teknolojik ve tıbbi gelişmelere rağmen aynı kaldığını ima etmiştir:

Teknolojinin, olasılıklarıyla, mit ve sembol diliyle bilim kurguyu geride bıraktığı ve üreme araştırmaları dünyasında babalık kavramının bütünüyle derin bir anlam değişikliğine uğradığı bir çağda yaşıyoruz. Yine de kültürümüz[ün] en geçerli miti hem tanrı formunda dünyayı yaratan hem de kadın aracılığıyla uzaktan oğluna baba olan nihai erkek üremesi[dir] [...] (akt. Hanmer, 1997, s. 332).

Bu düşünceye göre, ataerkil toplumlarda kadınların doğurganlıklarının ve doğumun kontrol edilmek istenmesi özünde erkeklerin kadınlara karşı sürdürdükleri güç ve iktidar mücadelesi ile ilişkilidir. Robyn Rowland *Living Laboratories: Women and Reproductive Technologies* başlıklı kitabında bu konuya değinmiştir. Rowland’a göre, ekelelerin üremeyi kontrol etmek istemeleri her alanda güç sahibi olmak istemeleriyle bağlantılıdır. Ancak kadınlar hamilelik ve doğum süreçlerinde özel bir kontrol gücüne sahiptirler. Hamileliği erkek başlatır; ama gebelik baştan sona kadın bedenini ilgilendiren bir süreçtir ve erkekler bu süreci yalnızca kadınlardan öğrendikleri kadarıyla, dolaylı olarak tecrübe edebilirler. Bu konudaki talepleri sürecin tümüne hakim olmaktır (1992, s. 12). Üremenin kontrol altına alınması hususundaki erkek arzusu kadın bedeninin yanı sıra, yeni doğan bebeğin - ve dolayısıyla - gelecek kuşakların da baba tarafından kontrol edilmesini mümkün kılar. Bu yapı, gücünü erkek egemen aile kurumundan alır ve ataerki bu sayede varlığını sürdürebilir.

Shulamith Firestone, *Cinselliğin Diyalektiği: Kadın Özgürlüğü Davası* başlıklı kitabında toplumsal hayattaki erkek egemenliğinin ve kadınların ve çocukların ikincil statülerinin temelinde biyolojinin ve biyolojik aile içerisindeki güç sınırlamasının olduğunu belirtmiştir (1993, s. 22). Buna göre, kadınların ve çocukların baskı altında olmalarının esas sebebi erkeklerle aralarındaki biyolojik farklardır. Kadınlar ve çocuklar arasındaki bu paralellikten Firestone şöyle bahsetmiştir:

[Kadınlarla] çocuklar hep birlikte alınır ağza (‘Kadınlarla çocuklar kaleye çekilsin!’). Kadınlarla çocuklar arasındaki özel bağı herkes kabul eder. Ama bence bu bağ, ikisinde de ortak olan baskı altında [...] [olmaktan] başka bir şey değildir. Sonra bu baskı öylesine karmaşık yollardan birbirine girmiş, birbirini destekler olmuştur ki, çocukların özgürleştirilmesinden söz etmeden kadınların özgürleşmesinden söz edemeyiz – bunun, tersi de doğrudur. Kadının ezilmesinin nedeni çocuk doğurması, çocuk yetiştirmesidir. Buna karşılık, çocuklar da bu role göre tanımlanır, ruhsal bakımdan bu role göre biçimlenirler; bu rol büyüyünce onların nasıl insanlar olacaklarını, kuracakları ilişkileri, sonunda kuracakları toplumu belirler (1993, s. 83).

Firestone’a göre, biyolojik aile toplumu erkek-kadın olarak ikiye ayırır ve toplumsal sınıf sistemlerini doğurur. Bu nedenle, kadınların ve çocukların maruz kaldıkları bu baskının ortadan kaldırılmasının yolu biyolojik aile kavramının ortadan kaldırılmasından geçer; bu da ancak büyük çaplı bir cinsel devrimle mümkündür. Firestone, doğumların yapay ortamlarda gerçekleşmesi fikrini savunur; çünkü bu sayede bebekler erkeğe ya da kadına bağlı olmaksızın doğabilirler ve yetişkin dünyasından uzakta daha özgür yaşayabilirler. Ancak, Firestone teknolojinin de üreme sürecinde erkekler tarafından kadınlara karşı bir baskı aracı olarak kullanılabileceğini hatırlatır ve bu sürece kadınların hakim olması gerektiğini ekler (ss. 22-23). Buna karşın, Daniels’ın bu kadar radikal bir önermesi yoktur. Oyunda kadınların ve çocukların özgürleşebilmesi için biyolojik ailenin yok edilmesi yönünde bir değerlendirmeye yer verilmemiştir. Bu sebeple, yazarın biyolojik aile konsundaki fikirleri Firestone’un görüşleriyle paralellik göstermez. Daniels’ın karşı olduğu nokta, bebek sahibi olma çabasının ticari bir boyuta varması ve kadınların bu uğurda kendi bedenlerinin kontrolünü kaybetmeleridir. Daniels, ileride tamamen ataerkinin kontrolüne geçmiş bir insan ırkının ortaya çıkmaması için kadınlara kendileri ve çocukları üzerindeki baskılar karşısında bilinçli olmaları gerektiği mesajını verir.

Günümüzde üreme teknolojileri sayesinde çocuk sahibi olamayan çok sayıda kadın çocuk sahibi olabilir. Daniels’ın eleştirdiği nokta, bu teknolojik bilginin kadınların talebi ve bilgisi dışında veya maddi kazanç amaçlı kullanımınıdır. Örneğin, oyunda Helen bebek sahibi olmak istemesine rağmen olamaz ve birinci bölümün sonunda cadı avcısı Pricker’dan ele geçirdikleri paranın kendine kalanıyla şehre giderek bebek sahibi olabilmek için bir doktor bulmak istediğini söyler; çabası işe yaramazsa bir bebek satın alabileceğini dile getirir (s. 370). İkinci bölümde Helen’in bu isteğini gerçekleştirmediğini, doktorların kötü muamelesine maruz kaldığını ve hayalinden vazgeçtiğini öğreniriz (s. 387). Burada Daniels’ın eleştirdiği noktanın kadınların doğum yapabilmek için bedenlerinin kontrolünü doktorlara bırakmaları ve bu yolda tüm varlıklarını harcamaları olduğu düşünülebilir. Yazarın bakıma muhtaç çocukların evlat edinilmesinin daha doğru olduğu yönündeki iması, Mary’nin Helen’in bir bebek satın alma fikri karşısındaki yorumundan anlaşılabilir: “Dünyada annesi olmayan o kadar çok çocuk var” (Daniels, 1997a, s. 370).

Orta Çağ ve on yedinci yüzyıl cadı avlarıyla modern dönemde kadın bedenine yönelik baskı arasındaki ilişki birinci bölümün üçüncü sahnesinde açıkça ortaya koyulur:

Jane: [Fransa] tarihinde, ülkenin her yerinde, hatta güneydeki ülkelerde, kadınları toplayıp kasaba meydanında bir saat içinde yaktılar. Koca köylerde sadece tek bir kadın kaldı. Tek bir kadın. Bunu yapan doktor değildi, kiliseydi.

[...]

Rose: Var olan şeylere yeni adlar veriyorlar. O da olmazsa başka bir ad veriyorlar.

Grace: Bu hiç bitmeyecek. Ne şimdi, ne de sonra. Erkekler doğurabilene kadar bu durum böyle devam edecek, sonra da hepimizi ortadan kaldıracaklar (Daniels, 1997a, s. 349).

Daniels'ın vurguladığı üzere, ataerkinin kadınları baskı altına almak için başvurduğu yöntemler her dönemde farklılık göstermiştir. Grace'in sözlerinden kadın üzerinde var olan bu baskının farklı dönemlerde meydana gelen bilimsel ve teknolojik ilerlemelerle paralellik gösterecek şekilde dönüşüme uğrayarak varlığını devam ettirdiği anlaşılabilir: "Zamanla yeni icatlar ve işkence iş birliği yapar" (1997, s. 348). Özetle, toplumun kadın üzerindeki baskısı her dönemde şekil değiştirerek var olmayı sürdürmüştür. Dinin toplumsal hayatta merkezi bir konumda olduğu dönemlerde, yaşam biçimleri normlara aykırı bulunan kadınlar dinden saptıkları bahanesiyle cadı olarak yaftalanmış ve yakılarak öldürülmüşlerdir. Ancak, on sekizinci yüzyıldan itibaren dinin toplumsal hayatta merkezi konumunu yitirmeye başlamasıyla birlikte, bilimsel bilgi ön plana çıkmış ve cadılığa olan inancın sarsılmasıyla cadılık suçlamaları zeminini kaybetmiştir. Kadınlara uygulanan baskı şekil değiştirmiş, tedavi adı altında bazı uygulamalar baskı aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu durumun bir örneği olarak, on dokuzuncu yüzyılda histeri ve nevrastenî (sinir zayıflığı) tanısı alan kadınlara dayatılan yatak istirahati tedavisi gösterilebilir. Tania Woods'un ifade ettiğine göre, 6-8 hafta süren yatak istirahati boyunca hastalar en yakınlarından dahi uzak tutulur ve konuşmadan, yazmadan, kendi kişisel ihtiyaçlarını karşılamadan, özbakımlarını dahi yapmadan sürekli yatakta kalırlardı (2012, s. 37).

Daniels, ataerkil toplumun kadın üzerindeki baskısının altında erkeklerin doğum süreçlerine hakim olma arzularının yattığını Jane karakteri üzerinden örnekendirir. Erkek kılığında orduya katılan Jane, erkeklerin dünyası hakkında daha fazla bilgi edinme fırsatı yakalar ve onların savaş ve kadın bedenini kontrol altına alma konularındaki eğilimleri arasındaki ilişkiye dikkat çeker:

Jane: [Savaşmak] erkeklerin yetersiz oldukları konuların telafisi olabilir. Doğuramadıklarından dolayı paniğe kapıldıkları için, öldürerek nam salıyorlar. Bu durum kendilerini kanıtlamak dışında bir şeye yaramayan konularda neden sıklıkla tehlikelere atıldıkları konusunda kesinlikle yeterli bir açıklama sağlıyor – 'doğum kıskançlığı' (Daniels, 1997a, s. 375).

Jane'in bahsettiği "doğum kıskançlığı" kavramı, "rahim kıskançlığı" kavramı ile ilişkilendirilebilir. Jerry M. Burger'ın açıkladığı üzere, Amerikalı psikanalist Karen Horney, "rahim kıskançlığı" kavramını Freud'un "penis kıskançlığı" kavramına karşılık olarak geliştirmiştir (2006, s. 176). Freud, penis kıskançlığını kız çocuklardaki erkek olma arzusu olarak yorumlamıştır (s. 176). Horney ise "erkekleri pohpohlayan bu görüşe *rahim kıskançlığı* [vurgu orijinal] kavramı ile (erkeklerin kadınların çocuk doğurma ve bakma yeteneklerini kıskanması) karşılık verdi" (Burger, 2006, s. 176). Buna göre, erkekler çocuk doğuramamalarını başka alanlarda kazandıkları başarılarla telafi etmeyi amaçlarlar (s. 176). Bu durum oyunda Grace'in sözleriyle ortaya koyulmuştur: "Bizim cinsimiz yalnızca doğurabilme gücünden ötürü köylerin, kasabaların, şehirlerin ve ülkelerin yönetimi üzerindeki erkek hakimiyetine karşı bir tehdit oluşturur" (Daniels, 1997, s. 410). Bu çerçeveden bakıldığında, *Byrthrite*'ta erkeklerin kadın bedeni üzerinde otorite sahibi olmak istemeleri ile yönetme ve savaş konularındaki istekleri doğum kıskançlığı bağlamında açıklanabilir.

Rowland'a göre, erkekler doğum sürecine yabancılaştıklarını hissettiler ve onlar da kadınları bu sürece yabancılaştırmak istediler. Kadınların rahimlerine, yumurtalarına, bedensel benliklerine müdahale ederek onları bu süreçten dışladılar. Kadın bedeni ve insanlık üzerinde "terapi" adını verdikleri deneyler yaptılar ve insan genetiğiyle oynama isteklerini "çocuğu olmayanlara yardım etmek" söylemi altında gizlediler. Böylece çocuklar ticaret, bilim ve tıp arasındaki ilişkilerin malzemesi hâline dönüşmüş oldu. Neticede kadınlar erkeklerin yaratma fantazilerinin birer "deneysel hammaddesi," "ataerkinin canlı laboratuvarları" hâline geldiler (1992, s. 13). Kadın bedeninin böylesi bir malzemeye dönüştürülmesi, Daniels'ın oyunda patriarkaya dönük asıl eleştirisidir. Daniels'ın ima ettiği üzere, kadınlar patriarkanın kendi bedenleri üzerindeki planlarını fark etmezlerse daha büyük tehlikelerle karşılaşmaları olasıdır. Bu tehlikenin varabileceği nihai nokta ise kadın neslinin tamamen yok edilmesidir.

Birinci bölümün üçüncü sahnesindeki "Ve Armstrong İsimli Bir Adam Ayda Yürüdü" adlı şarkı, yazarın kadın soyunun ataerki tarafından ortadan kaldırılabilceği yönündeki uyarısını açıkça ifade eder. Şarkı, ayda yürünmesi gibi on yedinci yüzyılda düşünüldüğünde imkânsız görünen bir olayın yirminci yüzyılda gerçekleştiğini hatırlatarak, ileride kadın neslinin yok olmasının da mümkün olabileceği mesajını yirminci yüzyıl kadınlarına iletir:

Burada bir uyarı var, kardeşler, buna dikkat edelim,

[...]

Çocuklarınızın doğumunu kontrol edebiliyorsunuz

Ama yakın zamanda, bizim yerimizi alacaklar.

Laboratuvarlarda Yıldız Savaşları başlayacak.

Kökümüzü kurutmak ve erkeklerin doğurabilmesi için yarışı kazanacaklar.

Erkeklerin içine yeni rahimler yerleştirecekler.

Bu yüzden, bilim adamlarının [...]

Teknolojiyle ilgili şakasına gülmeyin (Daniels, 1997a, s. 350).

Şarkı, yazarın kadınlara kendi gelecekleriyle ilgili mesajlarını iletmesinin yanı sıra, oyunun feminist distopya boyutunu da vurgular. Robin Anne Reid'in tanımladığı üzere, distopik anlatılarda nüfusun tamamı ya da belirli bir kesimi ürkütücü siyasi, ekolojik veya sosyoekonomik bir ortamda yaşar. Feminist distopyalarda ise ataerkil toplumlardaki cinsiyetçi ayrımcılığı, gözler önüne sermek amacıyla, yaşanan dönemin sosyal koşulları göz önüne alınarak, cinsiyetçi ideolojiler ve toplumsal cinsiyetin sebep olduğu problemler konu edilir

(2009, s. 91). Çoğu feminist distopyanın ortak noktasıysa, *Byrthrite*'ta olduğu gibi, üreme ve doğum konularındaki erkek baskısına dikkat çekiyor olmalarıdır.

Daniels, kadınlar için nasıl bir dünya hayal ettiğini de okuyucuya sezdirir. Bu dünyanın en belirgin özellikleri, feminist ütopyalarda genellikle olduğu üzere, üreme ve doğumun yalnızca kadınları ilgilendiren konular olması ve kadın dayanışmasıdır⁹. Oyunda kadın dayanışması bilhassa Grace'in diğer kadınlara olan tavırlarında rahatlıkla gözlemlenebilir. Grace oyundaki en yaşlı kadındır ve tüm tecrübesini diğer kadınlarla paylaşır. Örneğin, Rose'a okuma yazmayı o öğretmiştir. Böylelikle Rose, kendisinin ve arkadaşlarının maruz kaldığı baskıları ele alan bir tiyatro oyunu yazabilir. Bu sayede, gelecek kuşaklar erkek egemen toplumda kendilerini bekleyen tehlikelere karşı daha bilinçli olabileceklerdir. Grace'in kulübesi, diğer kadınların toplum baskısından kaçıp kısa süre için de olsa rahatça vakit geçirebilecekleri bir mekândır. Grace kulübesinde insanlardan uzakta, doğaya yakın, bitki ve hayvanlarla iç içe bir yaşam sürer ve doğal tedavi yöntemleri kullanılarak hastalara yardım eder. Ayrıca, oyunun başında Ann doğum yaparken de onun yanındadır. Bu nedenle Grace, on yedinci yüzyılda cadılıkla suçlanan şifacı ve ebe kadınların oyundaki yansımasıdır. Grace, tedavi amacıyla kullanılabilen otlar ve bitkiler hakkındaki bilgi ve deneyimine rağmen kendisinin yaşam ve ölüm konularında bir otorite olduğunu düşünmez; yalnızca hastalara yardımcı olabileceğini söyler. Bu tavrından ötürü Grace, hastalandığında kanını akıtarak onu tedavi edebileceğini söyleyen baskıcı doktor figüründen ayrılır. Kadınlar, kendi hayallerini gerçekleştirmek için ayrı yollara gidip iki sene sonra döndüklerinde hiçbir şey eskisi gibi değildir. Korkutup kaçırdıkları Pricker bu sürede daha da güçlenmiştir. Cadılıkla suçlanan Ann, Mary ve küçük kız Ursula'nın annesi öldürülmüştür. Grace ise cadılık suçlamasıyla hapistedir ve öldürülmeyi beklemektedir. Bu ürkütücü tablo, kadınlara dayanışmadan vazgeçmeleri hâlinde başlarına nelerin gelebileceği konusunda bir uyarıdır.

Oyunda kadınlar için idealize edilen toplumun bir başka özelliği de kadınların ataerkil davranış biçimlerini benimsemeden kendileri olarak yaşayabilmeleridir. İkinci bölümün dördüncü sahnesinde bulunan, Jane gibi savaşa katılmış olan, Rose'un söylediği "Rosie'nin Şarkısı" adlı şarkı kadınlara patriarkanın bir parçası olarak değil, kendileri olup birbirlerini desteklediklerinde ataerkil baskılardan kurtulabilecekleri mesajını verir:

Erkeklerin doğuştan sahip oldukları
Özgürlük için onlarla omuz omuza savaşırken,
Köyümü tekrar ziyaret edebilecek miyim ve
Yeni bir [...] mücadeleye başlayabilecek miyim diye meraklandım.
Bir erkek olarak dolaşmamın bedelini
Kendi cinsime olan inancımı kaybederek ödedim
[...]
Ve onlar savaşacak bir asker daha kazandılar
Ve doğuştan gelen hakkını savunmak için bir kadın eksildi.
[...]
Başarmanın tek yolu direnmek ve güçlü olmak,
Ve *onların* savaşında kadın olarak bulunmamak,
[...]
[G]üçleneceğim ve haklarımıza göz diken,
Ve aslında doğuştan gelen hakkımızı, özgürlüğümüzü
Ele geçirmeye çalışan
Doktorlara, askerlere ve erkeklere karşı savaş başlatacağız. Yeniden savaşacağız! (Daniels, 1997, ss. 391-392)

Şarkıda ikinci dalga feminist hareketin en çok altını çizdiği "tıpkı erkekler gibi" meselesi" nin (Belkıs, 2015, s. 30) eleştirildiği yorumu yapılabilir. Bu düşünce, feminizmin günümüzde de yanlış anlaşılmasına sebebiyet verir. Feminizmin esas niyetinin ataerkinin düşünce sistemlerinin ve kurumlarının kadınlar lehine düzenlenmesi olduğu yönünde yanlış bir algı vardır (Belkıs, 2015, s. 30). Oysa oyunda ataerkiye karşı önerilen çözüm, kadınların kendi bedensel ve cinsel kimliklerini olduğu gibi benimsemeleri, kadın oldukları için doğuştan gelen hamilelik, doğum, annelik vb. ayrıcalıklarına sahip çıkmaları ve bu ayrıcalıklarını erkeklere bırakmamalarıdır. Bu da ancak ataerkinin bu ayrıcalıkları ele geçirmek için onlara kuracağı tuzakların farkında olup, bu baskılara karşı birlikte hareket etmeleriyle mümkün olabilecektir.

Sonuç

Sonuç olarak, oyunun temel imgesi olan "cadı," kadınlara yönelik baskıların her dönemde var olduğunu gösterir. Geçmiş yüzyıllarda büyü yapan cadı figürüne karşın, *Byrthrite*'ta cadı, ataerkil baskılara karşı çıkabilen kadındır. Oyunda yirminci yüzyılda yeni teknolojik ilerlemeler sonucunda oluşan üreme teknolojileri, kadını bedeni üzerinden kontrol etmeye çalışan yeni bir alan olarak sunulur ve patriyarkal toplumlarda kadınlara yönelik baskıların zaman içerisinde azalmaktansa dönemin koşullarına göre şekil değiştirdiği gerçeği ortaya koyulur. Kadın bedeni ve üreme konularındaki erkek egemenliği ataerkil toplumlarda var olan güç ve iktidar mücadelesinin yansıması olarak ele alınır.

Oyunun esas vurgusu, kadın bedeninin denetlenmesinin ve devletin doğum kontrolü politikasının Orta Çağ ve erken modern dönemden bu yana sürdürüldüğü, değişen tek şeyin yöntemler olduğudur. Orta Çağ ve erken modern dönemde cadıların büyü yoluyla insanların çocuk sahibi olmalarını engelledikleri ve bebekleri kaçırıp ayinlerde şeytana kurban ettikleri inancı cadılara duyulan korkunun sebeplerinden

9 Daniels'in *Ripen Our Darkness* (1981) adlı oyunu da kadın dayanışmasını konu edinir. Yazar oyunda bu dayanışmanın önündeki engelleri ele alır ve oyun, bu oyunda olduğu gibi, feminist ütopya unsurları da içerir. Bknz. Ünlü, E. (2016). Patriarchal oppression and a new feminist order as a solution in Sarah Daniels's *Ripen Our Darkness*. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 4(2). 155-165. <https://dergipark.org.tr/en/pub/karefad/issue/40189/478479>

biriydi. Cadılara duyulan bu korku, ebelik yapan kadınların doğum sürecinin dışına itilmesine yol açmıştır. Kadın ebelerin yerini erkek doktorların almasıyla devletin doğum üzerindeki denetimi varlığını sürdürebilmiştir. Daniels, oyunda kadınların kendi bedenleri ve doğum konularında devletin denetim mekanizmasının farkında olmaları gerektiğinin önemini vurgular. Oyunda kadın bedeni üzerinde her dönemde var olan ataerkil baskının ulaşabileceği nihai nokta, kadın neslinin yok edilmesidir. Yazar, bu korkutucu olasılık üzerinden kadınlarda ataerkil toplumlardaki baskı ve denetimlere duysuz kalırlarsa başlarına gelebilecek tehlikeler hakkında farkındalık uyandırmayı amaçlamıştır.

Yazar, kadınları geleceğe dair uyarırken birlik ve beraberlik içerisinde hareket etmeyi başarabilirlerse ataerkiyle mücadele edebilecekleri imasında bulunur:

Jane: [...] Oyunun kopyasını güvenli bir şekilde saklamak ve Grace'in mezarının yanına gömmek için bu kutuyu getirdim.

[...]

Helen: Böylece sen hayattayken olmasa da senden sonra bulunacak.

Rose: Ya hiç bulunamazsa?

Jane: [...] Dünyadaki tek kadın sen değilsin, Rose (Daniels, 1997a, s. 420).

Jane'in, Rose'un tiyatro metninin bir gün kadınlar tarafından bulunacağı ve oyunun mesajının geleceğe aktarılacağı inancının, yazarın kadınlar bilinçlendikçe ve birbirlerine destek oldukça ataerkinin gücünü yitireceği yönündeki inanışının bir yansıması olduğu düşünülebilir. Ayrıca, oyunun sonunda hastalığı sebebiyle ölen arkadaşları Grace'in anısına kadınlar bir ebe okulu açmaya karar verirler. Böylece, kadınların bitkiler yoluyla tedavi ve doğum konularındaki bilgi birikimleri gelecek kuşaklara aktarılabilir. Ann ve Mary'nin ölmeden önceki işvereni olan Bayan H. de onlara katılmak ve bu hayallerini gerçekleştirmelerine destek olmak istediğini söyler. Bu nedenle, her ne kadar distopik unsurlar içerse de, oyunun nispeten iyimser bir bakış açısıyla sona erdiği söylenebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interests: The author declares that they have no competing interest.

Funding: The author declares that this study had received no financial support.

Kaynaklar

- Akin, H. (2011). *Ortaçağ Avrupası'nda cadılar ve cadı avı* (E. Çelik, Ed.). Phoenix.
- Aston, E., & Reinelt, J. (2000). Editor's note. In E. Aston & J. Reinelt (Eds.), *The Cambridge companion to modern British women playwrights* (pp. 151–155). Cambridge University Press.
- Bartleet, C. (2002). Eve's side of it: Sarah Daniels' biblical revision. *Sydney Studies in Religion*, 191–203.
- Bartleet, C. (2010). Sarah Daniels: Feminist enque(e)ry within the mainstream. *New Theatre Quarterly*, 26(2), 145–160. [CrossRef]
- Belkis, Ö. (2015). *Feminist tiyatro*. Mitoş-Boyut.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik: Psikoloji biliminin insan doğasına dair söyledikleri* (İ. D. E. Sarıoğlu, Çev.). Kaknüs.
- Churchill, C. (1985a). *Vinegar Tom. Plays:1 (Owners, Traps, Vinegar Tom, Light Shining in Buckinghamshire, Cloud Nine)* (pp. 129–131). Bloomsbury Publishing.
- Churchill, C. (1985b). *Vinegar Tom. Plays:1 (Owners, Traps, Vinegar Tom, Light Shining in Buckinghamshire, Cloud Nine)* (pp. 132–179). Bloomsbury Publishing.
- Daniels, S. (1997a). *Byrthrite. Plays I (Ripen Our Darkness, The Devil's Gateway, Masterpieces, Neaptide, Byrthrite)* (pp. 329–420). Methuen Drama.
- Daniels, S. (1997b). Introduction. *Plays I (Ripen Our Darkness, The Devil's Gateway, Masterpieces, Neaptide, Byrthrite)* (pp. ix–xii). Methuen Drama.
- De Angelis, A. (1991). Crux. In C. Robson (Ed.), *Seven plays by women* (pp. 48–91). Aurora Metro Publications.
- Ehrenreich, B., & English, D. (1992). *Cadılar, büyücüler ve hemşireler* (E. Uğur, Çev.). Kavram.
- Federici, S. (2014). *Caliban ve cadı: Kadınlar, beden ve ilksel birikim* (Ö. Karakaş, Çev.). Otonom.
- Firestone, S. (1993). *Cinselliğin diyalektiği: Kadın özgürlüğü davası* (Y. Salman, Çev.). Payel.
- Griffin, G., & Aston, E. (1991). Introduction. In G. Griffin & E. Aston (Eds.), *Herstory. Vol. 1. Plays by women for women (Lear's Daughters, Pinchdise & Co., Witchcraze)* (pp. 7–18). Sheffield Academic Press.
- Güngören, A. (1998). *Cadıların günbatımı: Bir antropoloji el kitabı için yazılar* (A. Güngören, Ed.). Patika Yayınları.
- Hanmer, J. (1997). Foreword. *Byrthrite. Plays I (Ripen Our Darkness, The Devil's Gateway, Masterpieces, Neaptide, Byrthrite)* (pp. 331–333). Methuen Drama.
- Heywood, T., & Brome, R. (2002). *The witches of Lancashire* (G. Egan, Ed.). Nick Hern Books.
- Karaküçük, S. A. (2010). "Korkunun kadınları": Cadılar ve cadıcılık. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 40–64.
- Lavery, B. (1991). Witchcraze. In G. Griffin & E. Aston (Eds.), *Herstory. Vol. 1. Plays by women for women (Lear's Daughters, Pinchdise & Co., Witchcraze)* (pp. 151–211). Sheffield Academic Press.
- Levack, B. P. (2006). *The witch-hunt in early modern Europe*. Pearson.
- Martin, L. (2009). *Cadılığın tarihi: Ortaçağ'da bilge kadının katli* (B. Baysal, Çev.). Kalkedon Yayınları.
- Middleton, T. (2007). The witch. In G. Taylor & J. Lavagnino (Gen. Eds.), *Thomas Middleton: the collected works* (pp. 1129–1164). Oxford University Press.
- Reid, R. A. (Ed.) (2009). *Women in science fiction and fantasy. Entries*. Greenwood Press.

- Roberts, K. A. (1995). *Religion in sociological perspective* (S. Beauparlant, Ed.). Wadsworth Publishing.
- Rowland, R. (1992). *Living laboratories: Women and reproductive technologies*. Pan Macmillan.
- Rowley, W., Dekker, T., & Ford, J. (1999). *The witch of Edmonton* (P. Corbin & D. Sedge, Eds.). Manchester University Press.
- Shakespeare, W. (2015). *Macbeth* (B. Bozkurt, Çev.). Remzi kitabevi.
- Spoto, S. I. (2010). Jacobean witchcraft and feminine power. *Pacific Coast Philology*, 45, 53–70.
- Tyson, D. (2011). *The demonology of King James I*. Llewellyn.
- Ünlü, E. (2016). Patriarchal oppression and a new feminist order as a solution in Sarah Daniels's *Ripen our darkness*. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4(2), 155–165. <https://dergipark.org.tr/en/pub/karefad/issue/40189/478479>
- Woods, T. (2012). From female sexuality and hysteria to feminine psychology: The gender of insanity in literature. *Evergreen Energy Journal*, 1–46. <http://www.nyu.edu/classes/keefer/EvergreenEnergy/woodst.pdf>